

շիտակ է որչափ կը ստուգեմ, կը ստացուիմ: Գուրեան Սրբազան այս բառերուն հնչիւնին կը նայէր. այսինքն՝ ականջով կը դատէր և ոչ թէ աչքով:

Օգտունք ատիթէն մատնանիչ ընելու համար Սուրիա սխալագրութիւնը: Վստահ եմ որ Հ. Արսէն ուրախ պիտի ըլլայ որ կ'օգնեմ իրեն: Ուղիղը Սիւրիա է, եթէ չէք հաւատար բացէ՛ք Գործք Առաքելոցը (Ժե, 23) և տեսէք. «Առաքեալք և երկնցոնք և եղբարք, յԱնտիոք և ի Սիւրիա և ի Կիլիկիա»: Յունարէնը Συρία է և նախնիք տառադարձուցեր են Սիւրիա. ուրիշ տեղեր ալ ուղղակի Ասորի՛ գրեր են նոյն յունարէն բառին տեղ (Անդ. 41. Մտթ. Ժե. 25. Գղտ. Ա, 21 ևն.) իսկ Ֆոանսերէն՝ Syrie. Անդ. Syria:

Հ. Արսէնին ուղղագրութիւն սորվեցնելու մեթոտը շատ հրահանգիչ է: Երանի՛ թէ բոլոր գրողներ խնամքով կարգային այս հմտացուցիչ գրքոյկը:

Բ. Ե.

ՅՈՒՇԱԳԻՐՔ

ԹՐԱԿՆՈՅ ԵՒ ՄԱԿԵՒՈՆԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ.— Հեղինակ Ա. Ե. Մակարեան Տպագրութիւն «Հոբիոն» օրաթերթի—Սեւանիկ:

Այս գործը որ հրապարակ ելաւ ներկայ տարւոյ սկիզբները, կը կազմէ ստուար հատոր մը, 640 մեծագիր էջերով: Գիրքը պատկերազարդ է, կը պարունակէ 160էն աւելի պատկերներ, կենդանադրերներ, ազարող անձերու և պատմական դէմքերու, հին դրամներու պատկերներ, խմբանկարներ և տեսարաններ:

Այս աշխատութեան մէջ հեղինակին նպատակը եղած է, ինչպէս գիրքին ախաղսէն յայտնի կը տեսնենք, պատկերացնել Թրակիոյ և Մակեդոնիոյ Հայ գաղութներու կեանքը, ներկային և անցեալին մէջ. որչափ կարելի է, հաւատարիմ մնալով իրականութեան և պատմական հարադատութեան:

Հեղինակը իր այս զիտումով ծանր աշխատանքի մը լծուած է, որ իրմէ պիտի պահանջէր հմտութեան մեծ պաշար, պատմական բազմակողմանի ծանօթութիւն, համ-

բերութիւն, յարատեւութիւն, ժամանակի և դրամի ահագին զոհողութիւն: Եւ եթէ այս հսկայական ձեռնարկին մէջ նեղուելու քաջութիւնը պակասած չէ իրեն, այս իսկ, այդ տեսակ գործի մը պատրաստութենէն անխուսափելի եղող շատ մը թերութիւնները և մոռացումները անտեսելով հանդերձ, գնահատութեան լաւ նօթ մը կը կազմէ իրեն համար:

Մեր ազգային ներկայ իրականութեան մէջ, ուսուցչի մը համար (հեղինակը համեստ ուսուցիչ մըն է ազգ. վարժարանին մէջ, Սեւանիկ), որ չոր հաց մը ծամելու համար, ստիպուած է, ամէն օր, օրական 5-6 պահ զասպասուութիւն ընել, իր աշխատութեան պահերէն զուրս, զրազիլ դարձեալ դասերու պատրաստութեամբ և յաճախ սրբազրութիւններով, ներքին կրակէ մը մղուած իր հանգիստի շունչը ըստ պառել առանկ գործի մը պատրաստութեան համար, սեղանի մը վրայ կ'ըսած, հիանալի է պարզապէս և ծափահարելի: Ես կը հիանամ Ե. Մակարեանի հոգեկան արիութեան վրայ, նուիրուած՝ գործ մը արտագրելու զոր գրելն անգամ հերոսութիւն մը պէտք էր նկատուիլ:

Մակեդոնիան, սովորաբար ընդունուած կարծիքի մը համաձայն՝ եղած է հայ ցեղին սկիզբնական բնավայրը, անոր Ասիական մերձագոյն արեւելքին մէջ հաստատուելէն առաջ, և հեղինակը այդ պատմական վարկածին իրր ապացոյցներ կամ նշաններ կը կարծէ տեսնել, Մակեդոնիոյ սահմանին մէջ, հոս կամ հոն, տեղերու հին անուններ որոնք հայը, Արմէնը, կը յիշեցնեն. մինչ հոն հայկական բնակութեան ունէ հետք չկայ ներկայիս:

Հեղինակը ամառնային արձակուրդներու ատիթով իր պտոյտներուն մէջ, Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ այլևայլ կողմերը, ցաւով տեսած է որ հայ գաղութներու կեանքը ստույգող արձանագրութիւններ կը պակսին բացարձակապէս, և ինք ուզած է ներկային մէջ գտնուածները, հին կամ նոր, շրթունքներէ կամ գրոյցներէ քաղուած, եկեղեցիներու արձանագրութիւններէ կամ գամբանադրերներէ առնուած, գիրք տակ արձանացնելով կորուստէ փրկել գանոնք. և իր գործին բովանդակ արժանիքը այս համեստ մտահոգութեան մէջ կ'ուզէ ամ-

փոփել. իր իսկ բառերով սա առաւելութիւնը կը վերապահէ իր աշխատութեան. «եթէ կրցի կարգ մը աստղային կորուստէ փրկել և մեր գաղութին ճանչցնել իր պատմութիւնը, առիկա բառական է կարծեմ» (Յատաճարան). Գործը իր բովանդակութեան մէջ կը պարունակէ Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ արդի աշխարհագրութիւնը, Մակեդոնիոյ և Թրակիոյ պատմական անցեալը, քաղաւած այդ նիւթով զբաղող հեղինակներուն աշխատութիւններէն. ունի նաև Գրքին վերջին մասին մէջ, Բիւզանդիոնի Հայ կայսրերու պատմութեան նուիրուած ընդարձակ գլուխ մը: Գործին պատմական մասն է աս, որ ինչպէս կը տեսնենք, պատրաստուած է հետեոյութեամբ ձեռնհաս և մասնագէտ հեղինակներու:

Այս գործին ամէնէն ինքնատիպ, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, հայ գաղթականութեանց — որոնց անցեալի պատմութիւնը շատ համեստ և անբուսական տեղ մը կը բռնէ — պատմութիւնը, իր արդի վիճակին և կեանքին մէջ, այդ կեանքին բոլոր երևաներն ալ պարզելով, եկեղեցի, դպրոց, աղբ. կաղմակերպութիւն, որբանոց, մասնաւոր հաստատութիւններ, յարանուանութիւններ, արուեստներ, վաճառականութիւն, ճարտարութիւն, երկրագործութիւն, Միութիւններ, քաղաքական կաղմակերպութիւններ, տիրող պետութեան հետ յարաբերութիւններ, և այլն, ներկայ հայ կեանքը իր բովանդակութեան մէջ, գործին ամէնէն հետաքրքրական և արժէքաւոր մասը: Այնպէս որ այդ կողմերու հայ կեանքի ամբողջական մէկ պատկերը ունինք առջևինս. «guide» ի մը մանրամասնութեամբ և օգտակարութեամբ:

Գիրքին թուղթը լաւ է, բայց տպագրութիւնը և պատկերներու արտաապումը շատ խնամով չեն եղած: Ասկէ զատ կ'երևան նիւթերու դասաւորութեան և կարգի թերութիւններ, որոնք աճապարանք մը կը մատնեն: Մուտք գտած են հոն նաև նիւթին հետ կապ չունեցող մասեր, ինչպէս կարդ մը կենսագրութիւններ որոնք տեղ չպիտի ունենային այդ գործին մէջ: Փափաքելի էր որ կենսագրութիւնները այնքան չընդարձակէին զիրքը, եթէ կարելի էր, ամփոփելով զանոնք սեղմ տողերու մէջ:

Հեղինակը, Յ. Մակարեան, հանրածանօթ գէմք մը չէ մեր մէջ. ծնած է Պարտիզակ, աւարտած է տեղւոյն Ազգ. և Ամերիկեան վարժարաններու ընթացքը և եղած է մինչև հիմա ուսուցիչ զանազան Ազգ. վարժարաններու մէջ:

Մեր մէջ, ցաւալի տկարութեամբ մը, շատ անգամ գործերու և աշխատութիւններու արժէքը կը չափուին անունի մը հըմայքովը և անոր տարածումովը. և շատ անգամ կ'անտեսուին անոր ներքին արժէքը և օգտակարութիւնը:

Փափաքելի էր որ գէթ զրչի արտագրութիւններու գնահատումը ազատ ըլլար այդ տկարութիւնէն:

Յ. Մակարեան կրնայ հաւատալ որ օգտակար աշխատութիւն մը կատարած է՝ հայ կեանքով հետաքրքրուողներու համար, և արժանի է ամէն համակրանքի և գնահատութեան. և պէտք է որ ամէն կարգացող հայ հատ մը ունենայ այդ հատորէն, հայ արդի կեանքին մէկ կարևոր էջը իր աչքերուն զիմացը ունենալու համար, որ պատուարեր է իր աղբ. զգացումներուն:

Գ. Մ.

Պ. Ա. Ր. Գ. Ա. Պ. Ա. Պ.

Հոգիիս վրայ իրեք է խաւար,
Ամպեր մեղին. փայտակ լոյսի,
Մինչ պէտք ունիմ ես, Տէր, խախտիս
Որ չըսամ անոր ճնշման իր աւար:

Թարբի ամպին հոգիս կը ցանկայ,
Եւ Հօր ձայնին բազր ու հետապուր,
Պատմանքին ձիւն, իրեք գրան կուռ,
Որ տպիմ մէջ սիրոյ մրցակայ:

Կ'ուզեմ կոչուիլ ես «գո» է իմ որդիս,
Կ'ուզեմ որ մաշկի լրան այդ ձայնի յար,
Ըլլան սրբով սուրբ եւ կեպով՝ պայծառ,
Ի՞նչ ամէնուն աչքէն սիրոյ լոյսի յարդի:

Իմանալի սուր լեռն հրաշալիս
Լոյսն ու ամպեր, յայտարարիմ Հօր,
Կր սիրեմ ես այժմ հոգիս բոլոր.
— Խաչ ճեղման է այս, աղբւր **Վարդապա:**
